

Stina Wikberg

Bland självporträtt och parafraaser. Om kön och skolans bildundervisning

Akad. avh. Umeå universitet
2014

1

Stina Wikberg presenterar med sin avhandling *Bland självporträtt och parafraaser. Om kön och skolans bildundervisning* ett viktigt bidrag till ett underbeforskat område: bildpedagogik i allmänhet och med genusperspektiv i synnerhet. Wikberg är själv utbildad bildlärare och balanserar väl forskarens ”utifrånperspektiv” med ett ”insiderperspektiv”.

Wikberg har gjort sin studie vid två olika skolor, som hon kallar Inlandsskolan respektive Stadsskolan. Med hjälp av deltagande observationer, intervjuer och bildanalyser av elevers bilder har hon undersökt hur elever gör kön i skolan, närmare bestämt i bildundervisningen – och hur bildundervisningen könar eleverna. Avhandlingens syfte är att undersöka bildämnet som en arena där elever och lärare tillsammans iscensätter kön, men det är i första hand eleverna och deras bilder som är studiens fokus.

Med formuleringen ”att göra kön”, är det tydligt att avhandlingen ansluter sig till den tradition av feminisitiska teorier som utvecklats hos bland andra Judith Butler (*Genustrubbel*, 1990/2000), Bronwyn Davies (*Hur flickor och pojkar gör kön*, 2003) och Raewyn Connell (i bland annat *Om genus*, 2003). Därtill läggs ett diskurspsykologiskt raster hämtat från Jonathan Potter & Margaret Wetherell (*Discourse and Social*

Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour, 1987), där framför allt begreppen *subjektspositioner* och *tolkningsrepertoarer* används i analyserna. Även *transcendens-* och *immanensbegreppen*, med referens till Simone de Beauvoirs *Det Andra könet* (1949/2002) används för att tala om olika föreställningar som finns om maskulinitet och femininitet, och hur detta tar sig uttryck i hur pojkar och flickor gör kön i bildundervisningen.

De *själporträtt* och *parafraaser* som omnämns i avhandlingens titel är de bilduppgifter som eleverna arbetar med under de perioder när Wikberg gör sina fältstudier. Eleverna vid Inlandsskolan hade till uppgift att utgå ifrån tre egenskaper de ansåg sig ha och utifrån dessa måla sina självporträtt. Avsaknaden av v i självporträtt är alltså avsiktlig och betydelsebärande. I Stadsskolan var uppgiften att göra parafraaser med temat ”Vem är jag och att utgå ifrån ett eget valt konstverk”. Redan i formuleringarna av uppgifterna anar vi en av de mest framträdande diskurserna som Wikberg identifierar i bildundervisningen, en individorienterad diskurs som kommer till uttryck genom olika tolkningsrepertoarer vilka benämns Bild som personligt, Bild är att uttrycka känslor och Bild är att rita och måla. Ytterligare en tolkningsrepertoar identifieras, Bild som förståelse, där ämnets kommunikationsaspekt lyfts fram. Det framkommer dock tydligt i avhandlingen att trots att de två bildlärarna tar stöd i styrdokumentet och säger sig företräda en kommunikationsorienterad diskurs om bild, så är inte det den rådande diskursen i klassrummen. I elevernas föreställningar om bildämnet är det fortfarande ett ämne där man ritat och målat, där man

Kajsas självporträtt

kan uppleva en frihet, en stunds vila, som är svår att känna i andra skolämnen, eller att det är ett ämne som vänder sig till elever som redan har ett eget intresse av att teckna och måla. Både pojkarna och flickorna kopplar "att sitta och rita" till något som sker i hemmet (om inte på bildlektionerna), och som dessutom har något barnsligt över sig, vilket skapar en feminin subjektspostion. En flicka vid Stadsskolan säger: "Jag antar att man ser väl mer tjejer sitta och rita kanske, dom gör väl det på fritiden, för det är som så här lite snäll, man ska va snäll, och inte göra så mycket ljud av sig säger dom ju" (s. 103).

En pojke vid Inlandsskolan svarar på frågan om bildämnet är "lika mycket" för pojkar och flickor, att det nog är fler flickor som är bra på det, "Nämen dom sitter ju oftast och kladdar lite mer", varpå en annan av pojkarna konstaterar att "Det har med intresse att göra, jag har då inte intresse för att sitta hemma och –", han avbryts av en tredje: "Nämen när man var liten, då kunde man ju rita" (s. 103).

För att ännu tydligare distansera sig från en feminin subjektspostion förtydligar den ena pojkens skillnaden mellan ett nu och ett då: "när man var en fyra-fem år då hade

Olles självporträtt

man ju inget vettigt för sig, fick inte vara ute och skotta snö, klyva ved..." (s. 104)

Andra föreställningar, som att bildämnet handlar om att uttrycka sig personligt i bild och att det är ett ämne där man förväntas uttrycka sina känslor distanserar ämnet ytterligare från sådant som pojkarna identifierar med maskulina subjektspostioner. Ett antagande som avhandlingen vilar på, är att bildämnet dras med en stämpel av att vara "feminiserat" – och därmed nedvärderat. I ett historiskt avsnitt beskrivs en "feminiseringsprocess": Hur läraryrket blir ett av de första yrken som blir tillgängliga för kvinnor under 1850-talet, och hur diskursen om "fritt skapande" som återkommer genom ämnets historia också pekar mot en "omtänksam och moderlig pedagogik" (s. 35). Men Wikberg refererar också samtida studier och utvärderingar vilka talar om ett skolämne där flickorna uppvisar såväl större engagemang som bättre betyg, vilket bidrar till "feminiseringen", liksom övervikten av kvinnliga lärare. (Lindström m.fl. 1999; Marner, Örtegren & Segerholm 2005; Blaikie m.fl. 2003) Ett intressant resonemang i avhandlingen handlar om de pojkar som visar intresse

och skicklighet i bild. För att rättfärdiga sitt intresse använder sig pojkarna av en konstnärlig subjektsposition – de erkända konstnärerna i historien är ju som bekant till största delen män (och ska tilläggas, hur sorgligt det än är att behöva konstatera det, så möter eleverna fortfarande fler manliga än kvinnliga konstnärer när exempel och förebilder plockas fram i bildsalen). Om konstnärspositionen skriver Wikberg:

[Men] då hela området anses feminint, menar jag att det inte är helt enkelt för pojkar att hitta positioner inom fältet som de känner sig bekväma med. Det är nästan som att den enda positionen en pojke kan inta i bildämnet enligt mina intervjuer, utan att hans maskulinitet ifrågasätts, är positionen som konstnär (s. 126).

Här används tolkningsrepertoaren Bild är att rita och måla, men istället för att koppla ”sitta och rita”, till något stillsamt, flickigt, feminint (*immanent*, i Wikbergs teoretiska diskurs) balanseras det mot en maskulin, *transcendent* konstnärskroll. Denna kan intas genom att man betonar att man är aktiv och övar konsekvent, vilket kopplar skickligheten till prestation.

När man som läsare tar del av hur uppgifterna med självporträtten och parafra-serna introduceras inställer sig frågan: Kan eleverna i sådana uppgifter undvika att göra kön och att arbeta i en uttrycksestetisk, feminint kodad tradition? I det som i mina ögon är avhandlingens mest intressanta avsnitt identifieras olika *motståndsstrategier*. En del av motståndet tolkar Wikberg som ett uttryck för att eleverna tycker att uppgiften är för exploaterande. Det uttrycks tydligt i en konversation mellan lärare och

elev när läraren försöker få en av pojkarna att ta sig an självporträttsuppgiften:

Ann-Marie: Vad har du för egenskaper då?

Carl: Det ska väl skolan skita i... det är väl privat! Det ska inte ni bry er om, det är privat! Mina egenskaper är privat. Det är privat (s. 160).

Motståndsstrategierna ser olika ut för pojkarna respektive flickorna. Det kan handla om att ironisera och överdriva maskulinitet för att ta avstånd mot det ”tjejiga” i uppgiften, eller ett ”maskerat” motstånd där eleven (flickan) framstår som tillmötesgående men undviker det ”djupa” i uppgiften genom att arbeta schablonmässigt, några flickor arbetar väldigt fort (och inte så engagerat) för att kunna ägna sig åt annat. I exemplet ovan blir motståndet mer aggressivt, vilket leder till att läraren omformulerar uppgiften för Carl och den grupp av pojkar han ingår i. Istället för att utgå ifrån tre egenskaper får de ta avstamp i sina intressen. Resultatet av detta blir bilder av fordon; bilar, snöskotrar, traktorer, motorcyklar. Här hade det varit intressant med ett tydligare maktperspektiv som exempelvis kunde ha diskuterat elevmakt kontra professionsmakt. Även om avhandlingens teoretiska ramverk för det mesta upplevs som funktionellt, så är dess styrka närheten till materialet, till klassrummen och elevernas röster så som de uttrycks i ord och bild.

Anette Göthlund

Professor i bildpedagogik
Institutionen för bild- och slöjdpedagogik
Konstfack, Stockholm

Daniel Wojahn

Språkaktivism. Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015

Akad. avh. Uppsala universitet 2015

Våren 2012 rasade hen-debatten i svenska medier. För vissa innebar *hen* möjligheten till ett mer inkluderande språkbruk, för andra representerade ordet ett hot mot entydiga könsidentiteter, för vissa tjänade bruket av *hen* helt enkelt en funktionell norm, medan andra hade språkestetiska invändningar. Sett ur ett historiskt perspektiv är hen-debatten en sällsynt företeelse i en svensk kontext. Till skillnad mot exempelvis USA och Tyskland, där feministisk språkkritik har en lång tradition, har de svenska diskussionerna kring feministiskt motiverade språkförändringar beskrivits som begränsade och lågmälda. I sin avhandling intresserar sig Daniel Wojahn för just dessa debatter i Sverige från 1960-talet och fram till idag: han analyserar ett fenomen han kallar språkaktivism, nämligen strategiskt motstånd mot språkligt reproducerade diskrimineringsstrukturer.

Avhandlingen undersöker med hjälp av kritisk diskursanalys metaspråkliga diskussioner kring könsrelaterade språkförändringar i tre olika sammanhang: aktivistiska rörelser som driver språkförändringar, kommentarsfält på internet som kritiserar språkaktivismen samt den institutionaliserade språkvården i Sverige. I centrum för Wojahns forskningsintresse står frågan

hur dessa aktörer förhandlar om språkliga uttryck och hur de uppfattar och beskriver relationen mellan språket och samhället. Det visar sig vara en fruktbar ingång till materialet, eftersom den roll aktörerna tillmäter språket – som verklighetsskapande eller verklighetsavbildande – får en avgörande betydelse för argumentationen.

Wojahn utgår själv från en konstruktivistisk, pragmatisk språksyn där språk betraktas som handling och som ett verklighetskonstruerande medel. Det är också en språksyn som dominerar i de aktivistiska rörelser han undersöker. En viktig drivkraft för de feministiska aktivisterna är förståelsen av kön som något socialt konstruerat, vilket samtidigt öppnar för en möjlighet till förändring genom att inter文enera i de språkhandlingar som konstituerar köns kategorisering. Det finns olika former av språkligt motstånd mot diskriminerande strukturer som att skapa nya inkluderande benämningar (*hen*, *nongender*), att använda redan existerande ord (*den*, *en*) på ett aktivistiskt sätt eller att återerövra benämningar som används på ett diskriminerande sätt och förse dem med positiva konnotationer (*bög*, *flata*). Centralt är också ett explicit konstaterande hos många av aktivisterna att språket inte sällan saknar ord för att kunna benämna den egna identiteten eller att olika grupper exkluderas genom att inte representeras språkligt. Wojahn stödjer sig på tyskspråkig feministisk lingvistik och kallar strategin för *bortnämning* (exempelvis när kvinnor inkluderas i en yrkesbeteckning som *riksdagsman*), vilket på ett träffande sätt beskriver att det handlar om en språklig handling som osynliggör och på så sätt diskriminerar.

Genom att arbeta med andra textsorter än tidigare undersökningar kan Wojahn delvis punktera tesen att diskussionerna om feministiskt motiverade språkförändringar varit mindre framträdande i Sverige än i andra länder. De har förts i andra kontexter och av andra grupper än dem som hittills varit föremål för forskningen. Dessutom vidgar Wojahn perspektivet för feministisk språkaktivism genom att i begreppet feminism inte bara inkludera den andra feministiska vågens kvinnorörelse och dess nutida efterföljare utan även de olika homo-, bi-, queer- och transaktivistiska rörelser som uppstått under de senaste decennierna. I och med att han går utanför det binära könskoncept som präglat många tidigare svenska studier om språk och kön blir feministiska motståndspraktiker inte bara en fråga om *sexism*, att manlighet konstrueras som den mänskliga normen, utan det handlar även om andra former av *genderism* som Wojahn kallar könsrelaterad diskriminering utifrån en modell han övertagit från arbetsgruppen Feministische Sprachpraxis och språk- och genusforskaren Lann Hornscheidt.

Hur reagerar då det omgivande samhället på språkaktivismen? Analysen av kommentarsfält på internet visar återkommande diskursiva strategier som till exempel förnekande, bagatelliserande och förlöjligande, vilka överensstämmer med liknande studier i andra länder. Det frekventa varnandet för språkliga förändringar är ett argumentationsmönster som dock tycks vara särskilt utmärkande för en svensk kontext. Språkaktivism utmålas av kommentatorerna som något som drivs av

en inflytelserik feministisk elit i ett land, där jämställdhetspolitiken redan förts för långt och där ”vanligt folk” har fått nog. Positioneringen av språkaktivisterna som en mäktig och tongivande grupp står i skarp kontrast till Wojahns analys av språkaktivismen som en gräsrotsrörelse med enstaka inslag av parlamentariker eller företagare. En intressant ambivalens i materialet rör synen på språkets makt. Trots att kommentatorerna ofta argumenterar utifrån essentialistiska utgångspunkter som att kön är något medfött och statiskt, tillskriver skribenterna de aktivistiska personbenämningarna en manipulativ förmåga att förändra samhället genom språket. De blir därmed (omedvetet får man förmoda) förfäktare av Judith Butlers centrala tes att könskategorierna endast existerar som en konsekvens av upprepade talakter.

I sin analys av den institutionaliserade språkvården konstaterar författaren att den kritik som riktas mot de etablerade benämningsspraktikerna avpolitiserats och istället diskuteras som ett primärt inomspråkligt fenomen. Wojahn framhåller framför allt klarspråksnormen som rådande i Språkrådets rekommendationer, men han hade också kunnat påpeka den funktionella normens betydelse. Kreativa lösningar som utmanar normen uppskattas mindre i språkvården som strävar efter enkla och ändamålsenliga uttryck. De feministiska språkförändringarna blir alltså i första hand ett språkriktighetsproblem och inte en samhällsfråga. Under hela undersökningsperioden präglas språkvårdarbetet av en verklighetsavbildande språksyn, där språk framställs som skilt från samhälleliga

strukturer. Det är uppenbart att en ideologiskt grundad språkkritisk diskurs saknas i de riktlinjer Wojahn analyserat, vilket exempelvis gör att privilegierade positioner inte ifrågasätts eller att förordandet av skenbart könsneutrala begrepp osynliggör maktrelationer mellan könen.

En språkkritisk förmåga bör tveklöst finnas hos framtida språkvårdare samtidigt som jag inte skulle vilja vara utan deras lingvistiska kompetens. I Wojahns ifrågasättande av språkvårdarnas statligt sanktionerade expertposition, vilken han beskriver som en form av *social engineering*, suggereras på ett för mig problematiskt sätt att lingvistisk kompetens inte nödvändigtvis behövs i språkvårdsfrågor. Den monopolställning som Språkrådet och Svenska Akademien har i Sverige blockerar enligt Wojahn fältet för andra aktörer och därmed en större diversitet i rekommendationerna. Wojahn vill göra gällande att detta skulle vara unikt för Sverige men hade för att bevisa sin tes behövt anföra exempel från storleksmässigt och konstitutionellt mer jämförbara länder än Tyskland och de anglosaxiska staterna. Och kan inte exempelvis universitetens likabehandlingsplaner ses som just den typ av rekommendationer Wojahn efterlyser?

Daniel Wojahns avhandling som befinner sig i gränslandet mellan språk- och genusvetenskap fokuserar språkets centrala roll för vår verklighetsuppfattning i allmänhet och för olika former av diskriminering i synnerhet. Författarens intersektionella perspektiv bör göra avhandlingen angelägen för alla som intresserar sig för språkets roll i makt- och diskrimineringsstrukturer.

Avhandlingen är välskriven och lätt att ta till sig även för icke-språkvetare, då den undviker alla former av lingvistisk fackjargong och istället systematiskt går igenom och förklarar relevanta begrepp och modeller. Det analytiska greppet att undersöka vilken syn på språket som ligger bakom aktörernas positioneringar och argumentation är som redan sagts en god idé. Därför är det synd att författaren missar att skriva in sig i den långa forskningstradition kring språk och tanke från Wilhelm von Humboldt till Sapir/Whorf-hypotesen som dels hade kunnat ge svenska läsare en introduktion till ett ämne som hittills spelat en marginaliserad roll inom svensk språkvetenskap, dels tydliggjort Wojahns eget bidrag till den forskningslinjen. Det är en invändning som dock inte förringar värdet av avhandlingen. Det här är en viktig bok som handlar om hur språkliga motståndspraktiker kan bidra till att samhällsnormer kring kön, könshierarkier och könskategorier ifrågasätts och i förekommande fall till och med förändras. Hur laddade och betydelsefulla dessa försök till språkförändring är, visar analyserna av hur det omgivande samhället reagerar på språkaktivismen. Det är min förhoppning att boken kommer att bli läst och diskuterad och även inspirera till liknande språkvetenskapliga studier som vågar placera forskningen mitt i samhällsdebatten.

Charlotta Seiler Brylla

Docent i tyska

Institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska
Stockholms universitet

Gabriella Scaramuzzino

Sexsäljares och sexköpares kollektiva handlande på internet: En svensk "fuck-förening"?

Akad. avh. Linnaeus
University Dissertations
No. 167/2014. Linnaeus
University Press

Det övergripande syftet med Scaramuzzinos avhandling är att förstå och förklara vilken betydelse tre stora så kallade prostitutionsforum på Internet har för prostitutionsmarknaden i Sverige. Undersökningen beskriver och analyserar vilka aktörer som finns på dessa forum och hur de bidrar till olika former av kollektivt handlande och institutionalisering av normer för relationer mellan sexsäljare och sexköpare.

Det är en ytterst innehållsrik och väl-skriven avhandling på i det närmaste 300 sidor. Kärnan i avhandlingen är fem kapitel som analyserar olika aspekter av vad som diskuteras på dessa forum. Men förutom ett metodkapitel och ett teorikapitel innehåller boken ett kapitel som redogör för sexsäljares och sexköpares egenorganisering i ett historiskt perspektiv och ett kapitel som diskuterar prostitution som ett socialt problem. I den här recensionen kommer jag dock främst att diskutera resultaten från Scaramuzzinos observationer av de tre prostitutionsforumen.

I avhandlingens inledning diskuterar Scaramuzzino utförligt sitt val att använda begreppen sexsäljare och sexköpare. Hon visar på flera alternativ, men just för att undersökningen i så stor utsträckning

handlar om prostitutionsmarknaden väljer hon dessa begrepp, trots en medvetenhet om vissa problem att använda dem.

I avhandlingens kapitel sex beskrivs de tre utvalda forumen, som benämns Loungen, Korridoren och Receptionen. De utgör de tre största forumen i Sverige, men de har olika karaktär vad beträffar tillgänglighet och användning. Loungen är det största forumet och en viktig del är annonsering av sexsäljare. I övrigt finns det förutom möjligheter att chatta också spel och underhållning. Loungen var det forum som hade störst andel sexsäljare som var aktiva med att skriva inlägg (cirka en femtedel av deltagarna). I Korridoren var denna andel betydligt lägre och Receptionen var i stort sett ett forum för sexköpare. Men även om sexsäljarnas andel var låg var de mer aktiva med inlägg. De texter från dessa forum som analyseras i avhandlingen härrör huvudsakligen från omkring 40 personer. De tre forumen var olika organiserade; några var hårdare styrda och övervakade än andra. Men det finns också vissa oklarheter om hur den slutgiltiga och avgörande makten över forumen kan utövas.

Scaramuzzino beskriver sin metod som virtuell etnografi. Hon har med varierande intensitet och under olika perioder varit en osynlig icke-deltagande observatör på dessa tre forum under närmare två år (2009-2011). Det var viktigt att vara där under en längre period för att kunna följa olika former av kollektivt handlande på nätet och hur de har utvecklats.

Den mest utförliga teoridiskussionen i avhandlingen handlar inte direkt om prostitution utan om sociala fält. Framför

allt bygger Scaramuzzino på Fligsteins och MacAdams fältteori. De tre forumen ses som tre separata fält. Det som håller ihop ett fält är en gemensam förståelse och gemensamma spelregler. På fältet finns dock olika positioner som etablerade respektive utmanare, eller som åskådare och det finns även vissa styrningsenheter. Förutom fält diskuteras begrepp som organisering, kollektivt handlande och institutionalisering. Kollektivt handlande definieras som alla handlingar som görs tillsammans. Dessa olika begrepp används senare i avhandlingen som analysredskap för att beskriva och i någon mån förklara vad som händer under undersökningsperioden på de olika forumen.

De två första resultatredovisande kapitlen behandlar sexköparens rättigheter som konsumenter respektive sexsäljares rättigheter som producenter. Ett genomgående tema för diskussionerna här är i vilken utsträckning de inblandade ska uppfatta prostitution just som en marknad. Sexköparnas marknadsinriktade intressen handlar bland annat om rätten att skriva recensioner om olika sexsäljare som en sorts konsumentinformation, och hur sådana recensioner i så fall ska få utformas. Här framhåller några sexsäljare att prostitutionsmarknaden inte är vilken marknad som helst. När det gäller sexsäljarnas rättigheter finns det däremot en som det tycks ganska utbredd uppfattning om att många sexköpare vill se relationen till den prostituerade som en "flickvänsupplevelse". På ett ställe i avhandlingen sägs att sexköpare ofta vill ha det som inte är till salu. I motsats till detta framhåller många sexsäljare att de vill se relationen som en

ren affärsuppställning. Scaramuzzino har funnit att sexsäljarna i denna fråga under undersökningsperioden tycktes bli starkare och få igenom sin syn på relationen. Enligt Scaramuzzino har det på så sätt skapats ett kollektivt kontrakt; en form av organisering som kan liknas vid ett fackligt avtal. Men det framgår också att andra krav från sexsäljare, som till exempel att kräva bilder på sina kunder i förväg, inte har fått motsvarande genomslag.

Ett ytterligare resultatredovisande kapitel handlar om risk- och skadereducering. Här gäller det mest hur sexsäljare ger råd till och stöttar varandra bland annat i form av ett sexsäljares ABC. I detta avsnitt nämns också ett låst forum som endast är tillgängligt för vissa sexsäljare. Ett annat resultatredovisande kapitel handlar om diskussioner om identiteter och normalitet i prostitutionen. I detta avseende finner Scaramuzzino en hel del gemensamma intressen mellan säljare och köpare av sex.

Genom att följa, redogöra för och analysera de olika diskussioner och "trådar" som utvecklas i de olika forumen har Scaramuzzino kunnat ge en mer detaljerad och djupare bild av väsentliga aspekter av relationer mellan säljare och köpare av sex, som det är svårt att få grepp om med andra metoder. Att dessa chatforum på nätet avspeglar något av prostitutionsmarknaden i Sverige blir man som läsare ganska övertygad om; ändå undrar man under läsningen hur pass väl de personer som aktivt deltar i diskussionerna genom sina inlägg, återspeglar uppfattningar och beteenden hos de flesta köpare och säljare av sex i Sverige. På den frågan får man inte något tydligt svar.

Och vad betyder egentligen det kollektiva kontrakt som upprättats på nätet vid mötet med verkligheten? Kan man jämföra kollektivt handlande på nätet med kollektivt handlande som sker i grupper som samlas och träffas på verkliga möten eller i gemensamma manifestationer? Sådana frågor skulle ha behövt diskuteras lite mer. Men Scaramuzzino är väl medveten om detta dilemma. Hon påpekar i sina slutsatser att det är mycket angeläget med mer forskning om "hur relationen mellan virtuella och fysiska fält ser ut och vilken strukturerande potential virtuella fält egentligen har". I sin helhet är avhandlingen ett arbete som tillhandahåller en unik dokumentation som ger en nyanserad och belysande inblick i de maktkamper som kan uppstå mellan köpare och säljare på prostitutionsmarknaden i Sverige.

Göran Ahrne

Professor emeritus
Sociologiska institutionen,
Stockholms universitet

4

Andreas Henriksson

*Organising Intimacy.
Exploring Heterosexual
Singledoms at Swedish
Singles Activities.*

Akad. avh. Karlstad University Studies 2014:54

Inom normkritisk forskning framställs ofta heteronormen som ett problem och en mycket stark påverkansfaktor vad gäller förväntan om sexualitet, identitet och livsstil. Och samtidigt som heteronormen alltjämt är stark så lever vi i en tid i vilken det sexuella och privata livets relationer förändrats i grunden. Med Anthony Giddens ord har det intima livet genomgått en grundläggande omvandling. Livslånga heterosexuella äktenskap är inte längre det mest vanliga relationsmönstret. Snarare lever vi seriellt monogamt: De flesta romantiska relationer är tvåsamma och sexuellt exklusiva på så sätt att vi är trogna vår partner under den tid vi lever i en parrelation. Men relationerna är nu för tiden sällan livslånga. De håller i genomsnitt ungefär åtta år och ger därmed utrymme för såväl flera långvariga romantiska relationer under en persons liv som en sexuell praktik i vilken sexet separerats från reproduktionen. Det innebär också att singelskap inte enbart är förknippat med en tid i livet som ung, innan en hittat sin partner, eller med dem som faktiskt aldrig hittar någon. Allt fler människor lever i dagens samhälle som singlar under perioder av sina vuxenliv. Denna det intima livets omvandling har självklart effekt på hur det personliga livets

relationer organiseras, på hur vänskapsrelationer ser ut, hur sexualitet utövas och på själva den vardagliga tidsanvändningen. Och det är just detta som Anderas Henriksson undersöker i sin avhandling: Hur organiseras heterosexuellt singelskap i dagens Sverige?

Henriksson tar i sin avhandling avstamp i gayrörelsen och inleder med ett citat från en informant som undrar varför heterosexuella singlar i dag inte har några liknande klubbar och mötesplatser som gayrörelsen. Och denna utgångspunkt i homosexuellt singelskap och dejtande gör utforskandet av det heterosexuella singelskapets organisering idag ganska spännande att följa med i. Särskilt fokus i avhandlingen ligger på just begreppet organisering, förstått som ett slags styrda aktiviteter och ytor eller platser för umgänge. Finns det särskilda platser för heterosexuellt singelskap i dagens Sverige? Organiserar singelskapets aktiviteter på något särskilt sätt? Dessa huvudsakliga frågeställningar visar att avhandlingen inte är skriven utifrån en heteronormativ bakgrundsförståelse av hur en heterosexuell tvåsam relation bör levas. Men den är inte heller uttalat normkritisk. Avhandlingen är snarare i sin förförståelse främmande för (och nyfiken på) heterosexuella sätt att vara singel på. När Henriksson själv beskriver sin ansats använder han sig av begreppet *heterodoxikalitet*. Med det begreppet vill han fånga de tendenser han funnit i sitt material att inom heteronormativitetens gränser vilja agera utanför normen. Och denna heterodoxikalitet som utgångspunkt är en av avhandlingens främsta styrkor.

För att förstå det heterosexuella

singelskapets organisering utgår Henriksson i avhandlingen från en explorativ och brokig metodologisk ansats. Han kallar den själv för en *multi-sited-ethnography* med *mixed-methods*. I praktiken innebär det att Henriksson har använt sig av flera metoder för insamling av material, som enkäter, deltagande observation och intervjuer, men också att han har varit deltagande observatör i flera olika organiserade sammanhang. En förtjänst med detta breda och förutsättningslösa metodologiska förhållningssätt är att singlaras rörelser mellan olika organiserade forum framträder. Och i denna rörelse uppnås också en förståelse för de organiserade aktiviteternas faktiska funktionalitet för enskilda personer. En brist är emellertid att undersökningen tappar litet i avseendet att vara en systematisk och strukturerad studie av organiserade singelaktiviteter. Då det är flera organiserade aktiviteter som studeras, men i regel endast vid ett tillfälle, är det svårt att skönja mönster och uppnå en mättnad i de resultat som presenteras. Vid några tillfällen i de empiriska kapitlen framkommer resultat av vilka jag skulle önska en tydligare sociologisk analys. Konsumtionen av organiserade singelaktiviteter verkar nämligen vara annorlunda utifrån klassiska sociologiska variabler som kön, klass och ålder. Men det uppmärksammas inte utifrån avhandlingens teoretiska fokus, vilket är synd. En annan brist utifrån det metodologiska greppet är att informanterna i materialet omfattar både singlar och organisatörer vilket gör avhandlingens fokus något vagt. Ingen av de två aktörerna får tillräckligt stort utrymme för att på djupet förstås, och en önskan uppstår i vart fall

hos mig att tydligare särskilja organisatören från besökaren.

Något som framgår tydligt i avhandlingens material är emellertid att organiserade aktiviteter för singlar är efterfrågade av de informanter som är gott och väl vuxna. Det handlar då inte främst om att dejta och hitta en ny partner utan snarare om att hitta nya vänner och organiserade aktiviteter tillsammans med andra i sitt vardagsliv. Det är nog också i det resultatet som upplevelser av normer för vardagslivets organisering främst uttrycks. I resultatet framgår att informanterna upplever att människor som lever i en parrelation har så fullt upp i sina familjeliv. Informanterna efterfrågar delvis därför organiserade aktiviteter för singlar så att de kan organisera delar av sina vardagsliv parallellt med de vänner de har som lever i en relation. Henriksson tar förtjänstfullt upp detta både i sin teoretiska inramning och i sina resultat. Och han omnämner det som ett slags kontinuum mellan *community* och *courtship*, eller gemenskap och dejtande, där gemenskapen ofta verkar mer angelägen att vara delaktig i än dejtandet.

Avhandlingens främsta bidrag är nog just diskussionen av denna distinktion mellan gemenskap och dejting och därmed fokusskiftet av singelskapets kärna. Fokus för informanterna är inte framförallt att träffa en ny partner utan snarare att utforma ett slags mötesplatser i vardagen när en lever som heterosexuell vuxen utanför parlivet. Och jag tror att greppet och inramningen som Henriksson har valt för sin avhandling, trots sina brister i mättnad och djup, utgör ett viktigt bidrag till

vår förståelse av det intima livets fortsatta omvandlingar i vår tid och framförallt av vardagligt singelliv.

Jessica Wide

Lektor i sociologi

Akademien utbildning, hälsa och samhälle, Högskolan Dalarna